

Zeleni, čisti in zavzeti za zблиževanje? Analiza konvergence na področju okoljske kakovosti življenja v EU

Uvod

Zaradi čedalje večje potrebe po okoljskih ukrepih se povečuje število vseevropskih ciljev in politik. Vpliv teh se odraža v poklicnem in zasebnem življenju evropskih državljanov. V tem poročilu so proučevali okoljsko uspešnost držav EU-27, prav tako pa so ugotavljali, kje so največje razlike med posameznimi članicami. Razlike se pojavljajo, ker imajo države članice različne okoljske profile, kar pomeni, da procesi ekologizacije v državah članicah in glede na posamezne kazalnike ne potekajo enako hitro.

Zeleni prehod pomeni več kot le izboljšanje najbolj vsečnih kazalnikov, ki se pojavljajo na naslovnih časopisov, kot so emisije toplogrednih plinov in uporaba obnovljivih virov energije. Zato so v tem poročilu bolj poglobljeno analizirana okoljska vprašanja, ki najbolj vplivajo na vsakdanje življenje državljanov. Tako so v poročilu na primer pod drobnogledom življenjske razmere v mestih in stanovanjskih naseljih, energetska revščina in neustrezna stanovanja.

Ta raziskava je potekala v okviru sodelovanja med Eurofoundom in Evropsko agencijo za okolje. Glede na podatke gre za eno od prvih poročil, v katerih je analizirana konvergenca na okoljski ravni v Evropi. Plod tega sodelovanja je tudi poročilo *Prehod na podnebno nevtralno gospodarstvo: raziskovanje socialno-ekonomskih učinkov*, ki je bilo objavljeno junija 2023.

Ozadje politike

EU si je zastavila ambiciozen cilj, da do leta 2050 postane ogljično nevtralna. V ta namen si prizadeva zmanjšati emisije toplogrednih plinov, povečati uporabo obnovljivih virov energije in izboljšati recikliranje. Z zelenim prehod bi se izboljšala kakovost življenja evropskih državljanov, saj bi našli rešitve za različne vrste onesnaževanja, kot so onesnaževanje zraka, vode in tal, onesnaževanje z odpadki in obremenitev s hrupom. To bi privedlo tudi do boljše ureditve energetskih trgov in vsem državljanom omogočilo dostop do čiste energije.

Te cilje je mogoče doseči le s podpiranjem ustreznih namenskih političnih pobud. Evropski zeleni dogovor je napovedal premik k ogljično nevtralni EU s sodobnim, z viri

gospodarnim in konkurenčnim gospodarstvom. V njem so določena načela za uspešen prehod in dodani pozivi državam članicam k hitremu ukrepanju, saj bo naslednjih deset let ključnega pomena za ohranitev sedanjega negotovega stanja na področju naravnih virov v Evropi.

Ključne ugotovitve

- Razlike med državami članicami so se zmanjšale, okoljska uspešnost pa se je v zadnjih dveh desetletjih izboljšala pri številnih okoljskih kazalnikih. To kaže, da okoljski cilji in politike na ravni EU prispevajo k boljši uspešnosti na nacionalni ravni. Prav tako kaže na dejstvo, da sodelovanje med državami članicami, na primer pri izvozu čiste električne energije, olajša uresničevanje ciljev na ravni EU.
- Hitrost napredka pri doseganju kvantitativnih ciljev, ki veljajo za vso EU, je med posameznimi državami članicami različna. Poleg tega so energetska kriza, težave z oskrbo s hrano in gospodarski pretresi, ki jih je povzročil napad Rusije na Ukrajino, dodatno otežili uresničevanje zavez glede zelenega prehoda.
- Geografski trendi se odražajo na uspešnosti številnih kazalnikov. Severne in nekatere zahodnoevropske države članice (kot je denimo Švedska) prednjačijo pri kazalnikih, povezanih z energetske učinkovitostjo in zelenimi energetske sistemi, medtem ko številne vzhodnoevropske države in Malta na tem področju zaostajajo. Pozitivno je, da so države članice, ki so sprva dosegale slabše rezultate, pri večini kazalnikov dohitele tiste, ki so imele boljše rezultate. Nobena država članica ni najboljša pri vseh kazalnikih, kar kaže na raznolikost podnebnih, prometnih in energetskih politik.
- Uspešnost se je izboljšala pri vseh analiziranih glavnih kazalnikih (na makro ravni), kar odraža pomembnost ciljev politike. Razlike glede emisij toplogrednih plinov in izgubljenih let življenja zaradi onesnaženosti zraka z delci (PM_{2,5}) so se zmanjšale. Razlike v zvezi z energijo iz obnovljivih virov in krožno uporabo materialov so se manjšale počasneje zaradi izredne uspešnosti Švedske in Nizozemske. Njihova uspešnost je bila tako visoka, da so prehitele vse druge države, kar je povzročilo povečanje razlik med njimi.

- Izboljšanje kazalnikov na ravni naselij (srednja raven) kaže, da so lokalna naselja postala prijetnejša za bivanje, vendar neenakosti glede na dohodek ostajajo. Učinkovitost držav članic se je izboljšala, razlike med državljani glede njihovega dojemanja onesnaženosti in umazanije v njihovem okolju so se zmanjšale, stopnje recikliranja na občinski ravni pa so se povečale. Poleg tega se je obremenjenost s hrupom na splošno zmanjšala, vendar so razlike med državami ostale enake ali se celo povečale. To še zlasti velja za skupine prebivalstva, ki jih ogroža revščina.
- Kazalniki na ravni gospodinjstev (mikro raven), ki merijo energetske revščine in kakovost stanovanj, so tesno povezani s socialno-ekonomskimi spremenljivkami. Zato je gospodarska recesija v obdobju 2008–2013 zelo negativno vplivala na te kazalnike, a je poznejše okrevanje pokazalo, da so nekatera gospodarstva dovolj odporna. Kljub temu v nekaterih primerih obstaja velika neenakost med bogatimi in revnimi.
- Izboljšanje ravni dohodkov in izobrazbe je povezano z izboljšanjem okoljskih kazalnikov. Zmanjšanje revščine je povezano z zmanjšanjem energetske revščine in izpostavljenosti okoljskim nevarnostim, kot sta onesnaženost zraka in hrup.
- V skladu s strategijo vala prenove bi moralo urbanistično načrtovanje zagotavljati ustrezna in cenovno dostopna stanovanja na območjih brez okoljskih nevarnosti za prebivalce z nizkimi dohodki, zlasti na gosto poseljenih območjih. Ukrepi finančne podpore, kot so subvencije, bi lahko državljane spodbudili k izboljšanju svojih stanovanjskih stavb in bi morali biti bolj usmerjeni k ranljivim potrošnikom. Spodbujati bi bilo treba tudi nacionalne ukrepe za izboljšanje socialnih stanovanj. Z njimi bi lahko zmanjšali nevarnost energetske revščine.
- Z bolj razširjenimi in cenovno dostopnimi sistemi javnega prevoza bi lahko povečali mobilnost in zmanjšali emisije. Akcijski načrt za ničelno onesnaževanje zajema ukrepe za zmanjšanje emisij iz prometa, medtem ko je cilj strategije za trajnostno in pametno mobilnost izboljšati sisteme javnega prevoza. Dobra povezljivost je najbolj pomembna za prebivalce na podeželju, starejše ljudi in ljudi s pridruženimi zdravstvenimi težavami, zato se pri oblikovanju prometnih politik ne sme pozabiti na te skupine prebivalstva.
- Lokalni in nacionalni organi, ki si prizadevajo za ekologizacijo, bi lahko sledili uveljavljenim praksam, ki so jih predlagale države članice ali EU. Potrebne so rešitve na visoki ravni kakor tudi vsakodnevno ukrepanje. Slovenija je na primer svoje politike ravnanja z odpadki uskladila z direktivami EU in s tem hitro dosegla izboljšave.
- EU in njene države članice morajo tesno sodelovati, da bi izboljšale okoljsko uspešnost EU. EU in nacionalne vlade bi morale jasno komunicirati z javnostjo, kar bi ljudem pomagalo pri usvajanju bolj trajnostnega vedenja in navad. Sodelovanje med državami članicami bi lahko okrepilo krožno gospodarstvo. Predpise o čezmejnem recikliranju odpadkov bi bilo treba posodobiti, da materiali, ki se prevažajo, ne bodo preveč obdavčeni. Na primer, recikliranje odsluženih vetrnih turbin je veliko dražje, če so med prevozom obdavčene kot vetrne turbine in ne kot odpadki. Po drugi strani pa bi bilo treba izvajati strožji nadzor nad čezmejnimi odlaganjem odpadkov, da bi preprečili prevoz nevarnih odpadkov v države z ohlapnejšimi zakoni o varstvu okolja.

Smernice politike

- Pri številnih kazalnikih bi morala EU ohraniti svojo začrtano smer in skušati uresničiti cilje ekologizacije, ki si jih je zastavila. V zadnjih letih je bil dosežen napredek pri glavnih kazalnikih, na primer pri zmanjšanju emisij toplogrednih plinov in povečanju uporabe obnovljivih virov energije.
- EU bi morala diverzificirati svojo odvisnost od energije in materialov ter povečati svojo avtonomijo z ukrepi za spodbujanje uporabe obnovljivih virov energije in krožnega gospodarstva. Takšni ukrepi bi povečali energetske odpornost in ublažili učinke prihodnjih kriz oskrbe z energijo in materiali ter zaščitili zlasti državljane z nizkimi dohodki.
- Za uresničitev okoljskih ciljev na ravni naselij in gospodinjstev bodo morda potrebni strožji ali pravočasnejši politični ukrepi od obstoječih. Ukrepi bi se morali osredotočiti na tri področja, na katerih so bile ugotovljene znatne razlike: stanovanja, energetska revščina in javni promet.

Dodatne informacije

Poročilo z naslovom *Green, clean and keen to converge? A convergence analysis of environmental quality of life in the EU* (Zeleni, čisti in zavzeti za zблиževanje: analiza konvergence na področju okoljske kakovosti življenja v EU) je na voljo na spletnem naslovu <https://eurofound.link/ef23022>

Vodja raziskav: Massimiliano Mascherini

information@eurofound.europa.eu